

Årringen

Lokalhistorisk tidsskrift

kr 150,00

21. årgang 2019

Denne artikkelen er hentet fra og gjengitt med tillatelse fra Årringen, et natur- og lokalhistorisk tidsskrift for Lillestrøm kommune.

Fra en vannfugltelling i Nordre Øyeren

Av TRUDE STARHOLM, leder for Besøksenter våtmark Nordre Øyeren

Den 6. oktober var det igjen tid for en vannfugltelling i deltaområdet og vår mulighet for å oppleve fuglelivet en hel dag i Nordre Øyeren på vegne av Nordre Øyeren Fuglestasjon (NØF). NØF har ukentlige vannfugltellinger vår og høst og har utført slike tellinger helt siden 70-tallet.

Søndag morgen opprant med nydelig sol fra en nesten skyfri himmel – og med en plussgrad ute var det en gnistrende høstluft. En perfekt dag for vannfugltelling da sikten på en slik dag er god og sola gjør observasjonsforholdene bra. Teleskoper, kikkerter, telleskjemaer, mat og drikke for en 6-8 timers telling sto klart i gangen og det var bare å legge i vei. For å utnytte det gode medlyset om morgenen startet vi som vanlig i ravinene ved Vestre Svindal gård hvor utsikten er formidabel. Man ser utover hele den sørøstlige delen av vannområdet sør- over til Østaneset og omtrent halvveis over til Rælingen. Herfra er de sydlige delene av råkene mellom øyene synlige, samt Rossholmvika og øyene på østsiden. Den varmende solen gjorde at gulspurven likegodt sang noen strofer fra låvetaket på Vestre Svindal gård og satte oss i en herlig stemning. På vei nedover kjerreveien mot ravinene fikk vi så plutselig øye på en havørn som kom rett mot oss over Kusandråka! Det gule nebbet og den helt hvite halen vitnet om at dette var en voksen havørn – snakk om en flott start på dagen! Havørnen er vår største rovfugl i vingspenn og er majestetisk å se – og i Nordre Øyeren blir havørn observert fåtallig, men jevn-

På dager fra juli-september kan det virkelig kry med vadefugler på de næringsrike mudderbankene på Årnestangen og ofte er avstandene lange for å få sett de selv med teleskop. Her sees 69 myrsnipper og 10 brushaner. Foto: Øyvind Hagen

Både spurvehauk og havørn ble sett fra Svindal – å se rovfugler er alltid spennende! Fotos: Øyvind Hagen

Trude studerer kretsende havørn og fiskeørn fra besøksenteret. Foto: Øyvind Hagen

lig gjennom det meste av året. På tross av gulspurvens vårlige sang vitnet fugletrekket over oss om at de fleste fuglene visste hva som var i vente, og trekkende småflokker med rødvingetroster og ringduer var stadig å se på vei sørover. Mens vi kikket i teleskopene og telte vannfuglene i delta langt der nede – avslørte stadig flere småfugler seg i luften over oss med sine lyder – og arter bjørkefink, bokfink, heiplerke, stillits og sivpurv ble notert. Selv om de fleste fuglene denne morgenen var på vei sørover ble tre storskarver observert på vei nordover i deltaet – så lenge det ikke ligger is bruker de Øyeren, Glomma, Vorma og hele veien opp til Mjøsa som næringsøksområde. Denne dagen lå det lite vannfugler i vannområdet sør for øyene – kun noen toppender og kvinender; derimot lå det mer fugler langs øyene og i råkene lenger nord. På Rossholmsand kunne noen få sandlo og myrsnipen sees – noe som begynte å bli seint på året for disse vadefuglene. Da alle vannfuglene var telt opp og nøye notert i sine respektive delområder av Nordre Øyeren på telleskjemaet, kunne vi løfte blikket fra teleskopet og nyte sola litt sammen med fugletrekket.

Brått dukket en jaktende spurvehauk opp mens småfuglene varslet med sine høye pipetoner! Et herlig syn der den dro rett forbi oss der vi sto på toppen av ravinene.

Viktige vannfugletellinger – og flotte fugleopplevelser
Så begynte varmedisen å gjøre seg gjeldende og observasjonsforholdene utover vannflaten ble vanskelige – og det var dermed på tide å komme seg videre – men vi fikk med oss en varsler på en øy i Monsrudvika før vi reiste videre fra Svindal. For å få best mulig oversikt over hvilke arter og antall av vannfugl som bruker de ulike områdene av Nordre Øyeren er det mange tellepunkter fra vestsiden til østsiden som

skal dekkes. Innsamling av denne type informasjon er svært viktig for å holde øye med endringer i antall vannfugler som bruker Nordre Øyeren over tid og faktisk hvilke områder som brukes i forhold til vannstand gjennom året. Siden Nordre Øyeren Fuglestasjon har foretatt slike systematiske tellinger helt siden 70-tallet har disse bidratt til svært verdifulle fugledata med lange tidsserier og som dermed har vært viktige i forhold til naturforvaltningen i Nordre Øyeren naturreservat.

Neste stopp var Jahrenveien i nord og på jordene litt forbi Fet kirke satt det et halvt tusen gjess. De var kommet opp fra deltaområdet for å beite på stubbåkeren. Den store flokken var et mektig syn og besto av både hvitkinn-

Fra august-oktober kan store flokker med ulike typer gjess sees i naturreservatet og på jordene i nær-områdene. Kortnebbgjess (over) og hvitkinngjess (t.h.) var det flest av denne dagen. Fotos: Øyvind Hagen

Øyvind Hagen teller vannfugler i delta-området – det er flott utsikt fra Svindals ravinene! Foto: Trude Starholm

og kortnebbgjess. Kortnebbgjessene stopper opp for å beite og hvile en kort stund i deltaet på sin vei fra Svalbard til Danmark, Nederland og Belgia. I slike flokker fra nord hender det at det 'henger seg på' enkelte andre nordlige gjess som tundragås og sædgås – så vi speidet nøye gjennom flokken og ble belønnet med en sædgås av underarten fabalis. Dette er den underarten som hekker i Norge. Sædgås er en art som sees i små antall under trekket i Øyeren hvert år; men regnes som sjelden. Den gode sikten denne dagen gjorde at vi også kunne se over 200 hvitkinngjess som beitet sammen med noen grågjess helt borte på Øya.

Turen gikk så til vestsiden av Glomma, nærmere bestemt til →

Fetsund lenser og Besøkssenter våtmark Nordre Øyeren. Fra besøkssenteret er det gode muligheter for å finne fugl når en står på flåtegangen mot Blikomøya og speider sørover. Noen rastende stokkender og kvinender var å se – men det artigste vi fant her var to kretsende havørner over Fautøya. En fiskeørn kretset også sammen med de – og det å se fiskeørn i oktober er relativt sent for året da de fleste trekker sørover i løpet av september med retning Afrika. Vi klarte så vidt å motstå fristelsen for en vaffel på besøkssenteret og reiste videre mot Merkja som er et svært næringsrikt gruntvannsområde, som ligger godt synlig langs Fetveien før Hovinbakken mot Fetsund. Her trenger man ofte bare kikkert for å se fugler og er med andre ord et flott sted for enhver som vil lære seg mer om fugler og kunne studere de uten alt for mye utstyr. Denne dagen så vi stokkender, et ganske bra antall krikkender, noen brunnakker og grågjess – før vi fikk øye på de mer grasiøse stjertendene. Hele fire stjertender næringsøkte etter vegetabilsk kost med sine lange og tynne halser. Det er ikke uvanlig å finne stjertender i Merkja på denne tiden av året da høsttrekket deres passerer Øyeren fra august-oktober. Enda et høydepunkt i Merkja var en vandrefalk som satt og hvilte i et tre i vannkanten ved jernbanelinja. Da den ble var at vi tippet på den, stakk den raskt avgårde.

Deltaets fuglerike vestsida

Nå gikk turen videre over på Rælingensiden med start nedenfor Åmot i Nylandsvegen ovenfor Dynea. Herfra er det fin utsikt over til Gullaugvika ved Dynea, Nitelva, utlø-

pet av Leira med Sørumsneset naturreservat. Sistnevnte som faktisk er et eget lite deltaområdet der Leira renner inn i Nitelva. Her finnes små dammer, vikar, kroksjøer, strandenger og tuemark med mye verdifull natur i seg selv og mange rasteplasser for fuglene. Gullaugvika, eller Dynovika som den også blir kalt, er næringsrik og grunn og her sees det ofte mange vannfugler – mesteparten av vika ligger faktisk innenfor Sørumsneset naturreservat. Som tidligere på dagen fant vi også her stokkender, krikkender og brunnakker – men så dukket det opp ei sothøne, og små godbiter som seks skjeender og gjenfunn av en snadderand-hann påvist av noen andre fuglekikkere ei uke før.

Turen gikk så videre til utsikten over Svillet sett fra Hammeren. Herfra er det generelt lang avstand fra blokkene som ligger der og ned til vannspeilet og det kan være vanskelig for folk flest å forstå at det ligger tusenvis av fugler her ute når en bare kikker med øyene. Derimot hvis en har kikkert – og ikke minst teleskop – da vil man kunne oppleve å se tusenvis av vannfugler herfra på de rette dagene. På høstparten er dette et av de stedene hvor flest gjess av ulike arter samler seg – og dagen i dag var intet unntak. En stor flokk bestående av rundt tusen kortnebbgjess og hvitkinngjess lå i den nordlig og midtre delen av Svillet. Et flott skue. To av kortnebbgjessene var halsmerket og det lot seg gjøre å lese de av på tross av langt hold. Det er flere land som halsmerker kortnebbgjess som en del av en internasjonal overvåkning av bestanden, og slike avlesninger er derfor viktige. Sola varmet godt i veikanten opp mot Hammeren og to rødstruper

fant insekter der på sin vei sørover. En neslesommerfugl og en admiral ble også observert.

Neste stopp var innerst på Årnestangen som er halvøya som strekker seg utover på Rælingensiden av deltaet. Noen knoppsvaner og stokkender lå inne i Fautøya og i Snekkervika lå det blant annet knoppsvaner, toppender, et godt antall brunnakker og noen toppdykkere. Innerst i Snekkervika dukket turens eneste enkeltbekkasiner opp samtidig med at en flott hare i sommerdrakt hoppet fram. I solhellinga opp mot Årnes gård dukket en stær opp og her fant mange gransangere insekter i platanlønnetrærne. Siste stopp på vannfugltellingen vår ble fra 'Enga' busstopp på toppen av Tomtervegen som går ned mot Nordby bruk. Herfra har man god utsikt inn i Snekkervika på innsiden av Årnestangen og til tuppen av Årnestangen hvor det i de beste tidene på året kan ligge hundrevis av ender og hvor det på mudderflatene og i strandengene kan trippe hundrevis av vadefugler. Siden kalenderen nå viste 6. oktober var det mindre fugl å se – og noen laksender som jaget i flokk, noen kanadagjess og noen toppdykkere var helt etter forventningene. Siden det ikke var noen fugler som lå sørover i deltaet denne dagen var det liten vits i å kikke fra tellepunktene lenger sør. Alt i alt var vi godt fornøyde med dagens opplevelser i forhold til årstiden og kunne avslutte vår vannfugltelling kl. 16:15. Etter en start på Vestre Svindal gård kl. 08:30 får en si at vi hadde hatt en god dag i felt! →

Strandengene langs Årnestangen inn i Snekkervika er næringsrike for fuglene. Foto: Trude Starholm

Til høyre: Stokkender og krikkender raster i Merkja og er vanlige ender å se på Øyeren. Foto: Trude Starholm

Toppender. Foto: Øyvind Hagen

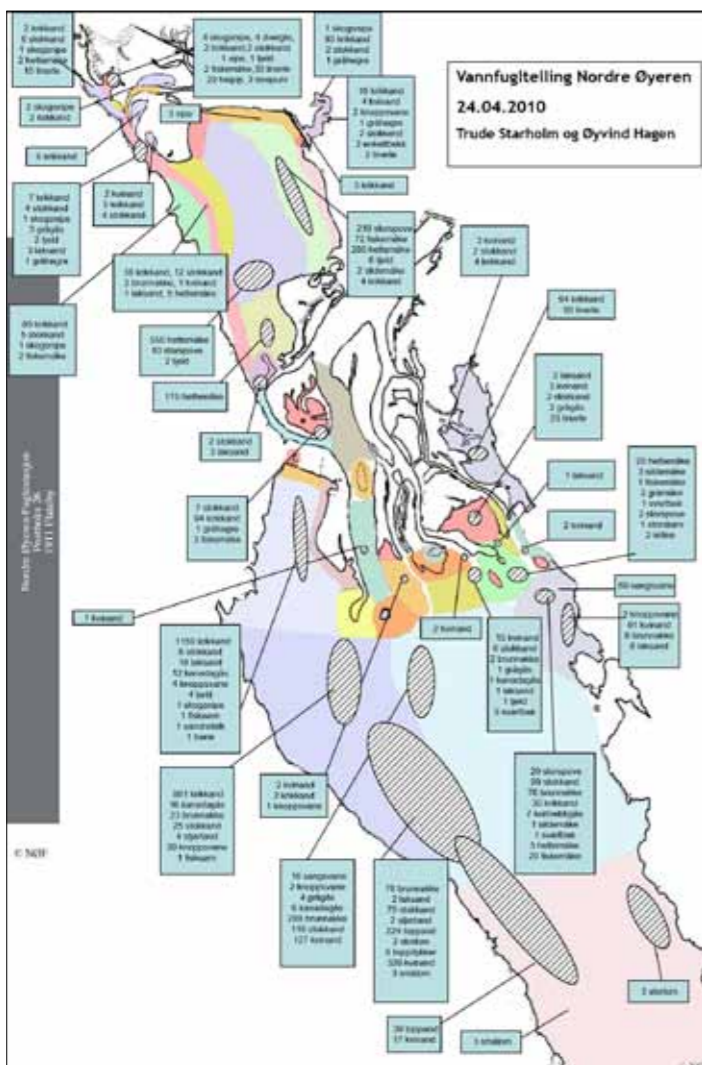
Fra innerst på Årnestangen er det flott utsikt ut over gruntvannsområdet Snekkervika – er svært viktig område for vannfugler på Øyeren. Foto: Trude Starholm

Stjertender med sine lange halser og lange stjert. Foto: Øyvind Hagen

Her sees knoppsvaner, krikkender, stokkender og brunnakker. Foto: Øyvind Hagen

Slik kan et telleskjema for vannfugl se ut i slutten av april (fra 24.04.2010) da mengdene med fugl er høy i deltaet. Alle fuglene er tegnet inn på sine respektive delområder med antall for hver art. Alle data digitaliseres etter hvert og gjøres tilgjengelig.

Litt om Nordre Øyeren Fuglestasjon

Nordre Øyeren Fuglestasjon (NØF) ble formelt etablert i 1974, men allerede før dette hadde medlemmer gjennomført en hel del registreringsvirksomhet i Nordre Øyeren, helt tilbake til slutten av 1960-tallet. Grundige registreringer og omfattende ringmerking levnet ingen tvil om områdets verneverdi og NØF kjempet for et vern av dette viktige våtmarksområdet. Dokumentasjonen av naturverdiene i området som NØF framskaffet var med på å danne basis for myndighetenes fredningsvedtak i 1975 og organisasjonen mottok WWFs naturvernpris for innsatsen samme året.

Observasjonsvirksomheten av fugl er bærebjelken i fuglestasjonens virksomhet, med spesiell vekt på tellinger av vannfugler og det finnes nå sammenhengende data fra trekkperiodene gjennom 43 år. Vannfugltellingene gjennomføres hver uke vår og høst, så sant Øyeren ikke er islagt; totalt mellom 25 og 30 helger i året. En standardisert metode med over 16 tellepunkter langs Nordre Øyeren naturreservat benyttes.

Opprettholdelse av den lange tidsserien med vannfugltellinger er svært verdifull og trender som observeres her kan ekstrapoleres og/eller sammenliknes med data fra andre trekklokaliteter og gi meningsfull informasjon om endringer i fuglefaunaen på regionalt og nasjonalt nivå.

I de senere årene har NØF i tillegg gjennomført registreringer av hekkefugler og trekkende vadefugler i naturreservatet med støtte fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus.

Klipparkivet: For 100 år siden

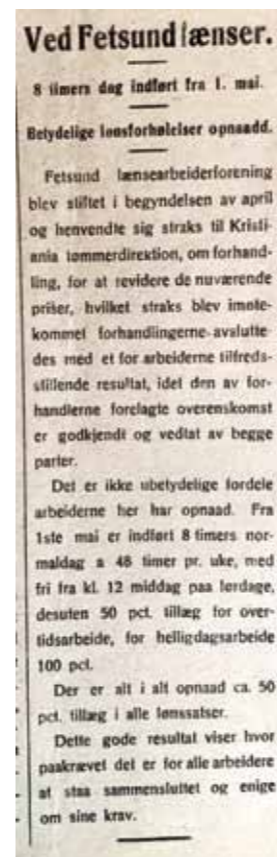
I årets Årringen-utgave har vi saket noen klipp fra avisa Akershus Social-Demokrat for året 1919. Avisa ble etablert i 1913 som et organ for Arbeiderpartiet på Romerike. Avisas første redaktør var Asbjørn Dørumsgaard. I 1922 skiftet avisa navn til Akershus Arbeiderblad etter at Akershus Arbeiderparti overtok avisa i 1917. I 1990 skiftet avisa navn til Akershus/Romerikes Blad, da tvillingavisene Romerikes Blad (etablert 1905) og Akershus Arbeiderblad fikk felles navn. De to avisene hadde da hatt et redaksjonelt og administrativt fellesskap siden 1953. Fra 1995 har navnet på avisa vært Romerikes Blad. Takk til Kjell Aasum ved Romerikes Blad for avisklipp.

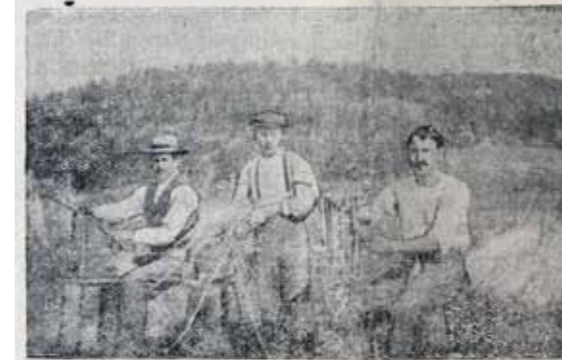
Faksimile fra avisa Akershus-Social Demokrat 3. april 1919

Faksimile 12. august 1919

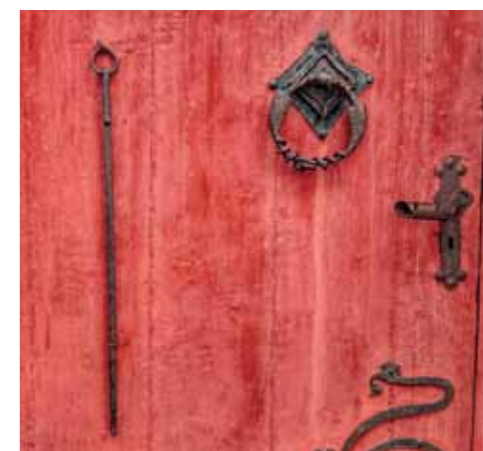

Faksimile 15. mai 1919

Den agitasjon, som gjennom år- adskillige jernbanevogner med rekker har vært ført for å få materiell som blir sendt til Kristiania. Foruten skjæring av pil, har man i sommer satt ca. 20 000 stiklinger. Når disse er blitt til planter, kan man derav skjære pil i ca. 20 år. Jorden som pilen blir dyrket på er utelukkende udyrbar jord — elvekanter, hvor flommen hvert eneste år står over. Man håper at grunneiere vil stille sig velvillige overfor sådan plantning. Langs Leirelven og rundt Øieren finnes der så mange steder som egner sig for plantning, at behovet for materiel til kurvmarkerindustrien kan dekkes, hvis det bare blir oparbeidet. Foruten det pildyrkeri som finnes på „Tofte Oave“ er 'dette det første her i landet som har vært drevet rasjonelt.

Faksimile 12. august 1919

Alenmålet på vestportalen Sørum kirke. Foto: Ola Fjeldheim

En alen fra Sørum

Sørum kirke feira sitt 850 års jubileum for noen få år sida. På vestportalen henger det fortsatt et alenmål. Det er cirka 62,8 centimeter langt og inndelt i fire kvarteringer. Det var sikkert greit å ha et sannhetsvitne på kirkedøra. Kanskje vi kan kalle det datidas lokale justervesen.

I boka som kom ut i forbindelse med jubileet kan vi lese om alenmålet. «Sørum kirke 850 år» kom ut i 2015 og er skrevet av Øystein Morten og redaktør Sissel Svendsen. Det skal være uvisst hvor lenge alenmålet har hengt på kirkedøra, men det er første gang beskrevet i 1760: «Paa den sydre Side er en gl. Jern beslagen Dør som endnu er heel og sterk. Ligesa for den Vestre Ende, hvorpaa endnu henger den nye Alen».

På gammelt Romeriksmål sa vi ikke alen, men æarn. Det er fortsatt mange av oss som sier det. En æarn kan både være sjølve målestokken og en angivelse på lengden.

Et alenmål skal ha endra seg mye gjennom tidene, og det var først i 1824 vi fikk den norske alen, 62,75 cm. I 1875 blei alenmålet avløst av metermålet.

Av Bente Arnesen

Regntøy på elva

På oljehyrene var det jo sømmer på skuldra. Og du kan jo tenke deg når kara stod i regnvær flere dager på rad, så by'nte det å lekke vann i dissa sømma. Du kan skjønne at det va'kke no'hyggelig å stå ute å væra blaut på skuldra i flere timer. Og da var'e jobben min å gå inn i hvilebrakka, og tørke ta oljehyrene og smøre på olje på sømma for å tette dissa. Å dissa oljehyra vart jo så stive til slutt at når kara tok av seg dem i hvilepauza så kunne du nesten setta dem på gølvet så stod dem ta seg sjøl.

(Arne Rosenberg (f. 1936), Fet, lensarbeider 1950-1952) (Sitatet er hentet fra boka «Stemmer fra elva» utgitt av Fetsund lenser/MiA i 2012)